

In the name of Allah, the compassionate, the merciful
به نام خداوند بخشنده مهربان

نورالامین

حقوق خانواده

در فقه حنفی و حقوق مصر

عبدالوهاب «خلاف»

مترجم:

فیروز منصوری

سخن ناشر

معارف اسلامی ناب، نیاز بشر تشنه معنویت امروز است. در این دوران که بسیاری آن را عصر پایان جهان می‌دانند، گرایش به دین و معنویت، سرعتی شگفت یافته است. در این میان، اسلام بیشترین سهم را از این گرایش به دین دارد، و چرا چنین نباشد؟ اسلام، دین انسانی زیستن، عدالت‌پروری و عشق به همنوع است و بشر این عصر، این گوهر گمشده را در اسلام ناب یافته است.

ازسوی دیگر، گسترش پُرشتاب رسانه‌ها و ابزارهای انتشار اطلاعات، بی‌وقفه موجب پدید آمدن پرسش‌ها و شبهات جدیدی می‌شود که تا اندکی پیش از این، هیچ‌یک از آنها قابل تصور نبود. این انفجار اطلاعات، به‌ویژه در دنیای مجازی، اغلب فرصت ژرف‌اندیشی را از انسان سلب می‌کند و همین موجب شناخت نادرست یا ناقص از بسیاری امور، به‌ویژه مفاهیم و معارف دینی می‌گردد.

بنابراین، تبلیغ و نشر مؤثر معارف اسلامی ناب، رسالت خطیری است که بر عهده همه متولیان این امر می‌باشد. بدون تلاش خالصانه و آگاهانه برای رسیدن به این هدف، پتانسیل عظیمی که در گرایش بشر به معنویت در این عصر پدید آمده، به هدر خواهد رفت.

نشر «نورالأمین» به سهم خود می‌کوشد تا بخش اندکی از رسالت عظیم نشر معارف اسلامی ناب را به بهترین شکل ممکن انجام دهد و در این راستا از پیشنهادها و انتقادهای همه فرهیختگان این عرصه، برای غنا بخشیدن به آثار خود استقبال می‌کند.

فهرست

۱۵	مقدمه مترجم
۱۸	زندگی نامه نویسنده
۱۸	مناصب ایشان
۱۹	آثار ایشان
۲۳	مقدمه نویسنده
۲۵	۱. ازدواج
۲۵	تعریف ازدواج
۲۶	حکمت رواگردیدن ازدواج
۳۱	مقدمات ازدواج
۳۳	زن که خواستگاری او روا است
۳۷	ارکان ازدواج
۴۱	شروط ازدواج
۴۱	۱. شروط انعقاد ازدواج
۴۳	۲. شروط صحت ازدواج
۴۵	رضایی بودن یا تشریفاتی بودن عقد ازدواج
۴۶	۳. شروط نفوذ عقد ازدواج
۴۸	۴. شروط لزوم عقد

۴۹. شروط قانونی برای شنیدن دعوی ازدواج _____
- الف) داشتن گواهی نامه برای شنیدن دعوی ازدواج _____ ۵۰
- ب) تعیین سال زوجین برای شنیدن دعوی ازدواج _____ ۵۳
- ج) تعیین سن زوجین برای انجام عقد ازدواج رسمی _____ ۵۴
- مطلق بودن یا مقید بودن صیغه عقد ازدواج _____ ۵۸
- حکم ازدواج _____ ۶۱
۱. حکم ازدواج باطل _____ ۶۳
۲. حکم ازدواج فاسد _____ ۶۳
۳. حکم ازدواج موقوف _____ ۶۶
۴. حکم ازدواج صحیح و نافذ _____ ۶۶
- زن هایی که ازدواج با آنها ناروا است _____ ۶۸
۱. حکمت ناروایی ازدواج با محرمات _____ ۶۹
۲. محرمات همیشگی _____ ۷۱
- الف) محرمات همیشگی نسبی (قرابت) _____ ۷۱
- ب) محرمات همیشگی سببی (مضاهره) _____ ۷۲
- ج) محرمات همیشگی شیرخوارگی (رضاعی) _____ ۷۴
۳. محرمات موقتی _____ ۷۸
- الف) همسر مرد دیگر و معتده او _____ ۷۸
- ب) جمع میان دو محرم _____ ۷۹
- ج) جمع میان بیش تر از چهار همسر: _____ ۸۲
- د) سه طلاقه _____ ۸۴
- ه) زنی که دارای دین آسمانی نیست _____ ۸۵
- و) ازدواج با کنیز بالای زن آزاد _____ ۸۸
- سرپرستی در ازدواج _____ ۸۹
۱. کسانی که بالای آنها سرپرستی می شود _____ ۸۹
۲. کسانی که حق سرپرستی دارند _____ ۹۰

- الف) شروط سرپرست ۹۳
- ب) ناپدید بودن سرپرست و برکناری او ۹۴
۳. احکام نکاح سرپرستان ۹۶
- وکالت در ازدواج ۱۰۰
- همتایی (کفالت) در ازدواج ۱۰۶
۱. دارانده حق همتایی (کفالت) ۱۱۰
۲. کسی که همتایی (کفالت) او شرط است ۱۱۲
۳. زمان لزوم همتایی (کفالت) ۱۱۳
- حقوق زناشویی ۱۱۴
۱. حقوق همسر بر شوهر ۱۱۴
- الف) مهر ۱۱۴
- یکم. سبب لزوم مهر و دلیل آن ۱۱۴
- دوم. اندازه مهر ۱۱۶
- سوم. آنچه می تواند مهر شود ۱۱۷
- چهارم. مهر معجل و مؤجل ۱۱۷
- پنجم. کسی که سزاوار مهر است ۱۱۸
- ششم. انواع مهری که همسر سزاوار آن می شود: ۱۱۹
- هفتم. افزودن در مهر و کم کردن از آن ۱۲۴
- هشتم. لزوم پرداخت مهر کامل ۱۲۵
- نهم. لزوم پرداخت نیم مهر ۱۲۹
- دهم. لزوم پرداخت متعه ۱۳۴
- یازدهم. سقوط مهر ۱۳۶
- دوازدهم. مشروط کردن مهر ۱۳۶
- سیزدهم. دریافت مهر و تصرف همسر در آن ۱۴۰
- چهاردهم. ضمانت مهر ۱۴۳
- پانزدهم. نابودی، نابودسازی و به استحقاق بردن مهر ۱۴۶
- شانزدهم. پرونده های مربوط به مهر ۱۴۷

- ب) جهیزیه و اسباب خانه ۱۵۴
- پرونده‌های مربوط به جهیزیه و اسباب خانه ۱۵۶
- ج) نفقه همسر ۱۶۰
- یکم. دلیل لزوم نفقه بر شوهر ۱۶۰
- دوم. سبب سزاواری نفقه ۱۶۱
- سوم. شروط سزاواری نفقه ۱۶۲
- چهارم. همسران سزاوار نفقه و عدم آن ۱۶۲
- پنجم. تعیین اندازه نفقه ۱۶۸
- ششم. ملاک تعیین نفقه ۱۶۹
- هفتم. نفقه همسری که شوهرش غائب است ۱۷۳
- هشتم. دین بودن نفقه به ذمه شوهر ۱۷۶
- د) نرساندن زیان به همسر ۱۸۲
- ه) دادگری میان همسران ۱۸۳
۲. حقوق شوهر بر همسر ۱۸۶
- الف) فرمانبری ۱۸۷
- ب) حق تأدیب همسر ۱۸۸
۳. حقوق مشترک زوجین ۱۸۸
- ازدواج مرد مسلمان با زنان اهل کتاب ۱۹۰
- ازدواج نامسلمانان با همدیگر ۱۹۵
۲. انحلال ازدواج ۲۰۱
- طلاق ۲۰۱
۱. تعریف طلاق ۲۰۱
۲. شمار طلاق‌ها ۲۰۳
۳. حکمت روا شدن طلاق ۲۰۴
۴. کسی که طلاق او واقع می‌شود ۲۰۸
۵. کسی که طلاق بر او واقع می‌شود ۲۱۱

۶. الفاظ که طلاق با آنها واقع می شود ۲۱۳
۷. ویژگی های صیغه طلاق ۲۱۶
۸. وقوع طلاق رجعی و بائن ۲۲۰
۹. حکم طلاق ۲۲۴
۱۰. طلاق مریض به مرض موت ۲۳۳
۱۱. واگذاری (تفویض) طلاق به همسر ۲۳۶
۱۲. صیغه واگذاری ۲۳۸
- خُلَع ۲۴۲
۱. تعریف خلع ۲۴۲
۲. شرط خُلَع ۲۴۳
۳. ویژگی خُلَع ۲۴۳
۴. ویژگی های صیغه خُلَع ۲۴۵
۵. عوض خلع ۲۴۶
۶. حکم خُلَع ۲۵۰
۷. خلع همسر که اهلیت تبرع ندارد ۲۵۲
- حالات که دادرس (قاضی) طلاق می دهد ۲۵۵
۱. طلاق به سبب نپرداختن نفقه: ۲۵۵
۲. طلاق به سبب عیب ۲۵۹
۳. طلاق به سبب زیان ۲۶۳
۴. طلاق به سبب غیبت شوهر ۲۶۵
۵. طلاق به سبب زندانی شدن شوهر ۲۶۶
- فسخ ازدواج ۲۶۶
- عده ۲۷۰
۱. تعریف عده ۲۷۰
۲. سبب لزوم عده ۲۷۰
۳. حکمت مشروعیت عده ۲۷۲
۴. انواع عده ۲۷۲

- ۲۷۲ _____ الف) عده به عادت ماهانه (حیض)
- ۲۷۳ _____ ب) عده به چند ماه
- ۲۷۵ _____ ج) عده به زایمان
- ۲۷۵ _____ ۵. دگرگونی عده از یک نوع به نوع دیگر
- ۲۷۹ _____ ۶. سرآغاز عده
- ۲۸۱ _____ ۷. تکالیف معتده
- ۲۸۳ _____ ۸. نفقه معتده
- ۲۸۳ _____ الف) معتده که سزاوار نفقه نیست
- ۲۸۴ _____ ب) معتده که سزاوار نفقه است
- ۲۸۷ _____ ۳. فرزندان
- ۲۸۸ _____ ثبوت نسب
- ۲۸۸ _____ ۱. ثبوت نسب به فراش
- ۲۹۰ _____ الف) ثبوت نسب در هنگام برپا بودن زناشویی صحیح
- ۲۹۲ _____ ب) ثبوت نسب در هنگام برپایی ازدواج فاسد
- ۲۹۳ _____ ج) ثبوت نسب پس از دخول به شبهه
- ۲۹۴ _____ د) ثبوت نسب پس از جدایی
- ۳۰۱ _____ ۲. ثبوت نسب به اقرار
- ۳۰۴ _____ ۳. ثبوت نسب به دلیل (بینه)
- ۳۰۶ _____ لقیط
- ۳۰۷ _____ ۱. برداشتن لقیط
- ۳۰۷ _____ ۲. نگهداری لقیط
- ۳۰۸ _____ ۳. سرپرستی لقیط
- ۳۰۸ _____ ۴. نسب لقیط
- ۳۰۹ _____ شیرخوارگی (رضاع)
- ۳۱۰ _____ ۱. شیرخوارگی که سبب ناروایی می شود
- ۳۱۲ _____ ۲. شیردهی (رضاعت)

- الف) زمان لزوم شیردهی مادر..... ۳۱۲
- ب) مزد شیردهی..... ۳۱۳
- ج) شیردهی رایگان (تبرع)..... ۳۱۶
- حضانت..... ۳۱۶
۱. تعریف حضانت..... ۳۱۶
۲. کسی که حق حضانت دارد..... ۳۱۷
۳. اهلیت حضانت..... ۳۱۹
۴. مدت حضانت..... ۳۲۱
۵. مزد حضانت..... ۳۲۲
۶. حضانت رایگان..... ۳۲۴
۷. سفر حاضنه با فرزند..... ۳۲۶
۸. پس از پایان مدت حضانت..... ۳۲۸
- نفقه بستگان..... ۳۳۰
۱. لزوم نفقه فرع بر اصل..... ۳۳۱
- الف) دلیل لزوم نفقه فرع بر اصل..... ۳۳۱
- ب) سبب لزوم نفقه فرع بر اصل..... ۳۳۲
- ج) شروط لزوم نفقه فرع بر اصل..... ۳۳۲
۲. لزوم نفقه اصل بر فرع..... ۳۳۸
۳. لزوم نفقه برخی از ذوی الارحام بر برخی دیگرشان..... ۳۳۹
۴. همسر کسی که سزاوار نفقه است..... ۳۴۶
۵. مقایسه نفقه همسر با نفقه بستگان..... ۳۴۷
- حَجَر..... ۳۵۲
۱. تعریف حَجَر..... ۳۵۲
۲. دلیل حَجَر..... ۳۵۴
۳. حکمت روا گردیدن حجر..... ۳۵۵
۴. اسباب حجر..... ۳۵۶

۳۵۸. ۵. اثر حجر _____
۳۵۸. الف) اثر حجر در تصرفات صغیر غیرممیز و دیوانه _____
۳۵۹. ب) اثر حجر در تصرفات صغیر ممیز و معتوه _____
۳۶۰. ج) اثر حجر در تصرفات سفیه و غافل _____
۳۶۱. د) اثر حجر در تصرفات بدهکار _____
۳۶۲. ۶. آغاز ثبوت حجر _____
۳۶۳. ۷. برداشتن حجر _____
۳۶۴. ۸. آگهی _____
۳۶۶. سرپرست مالی _____
۳۶۶. ۱. سرپرستی پدر _____
۳۶۹. ۲. سرپرستی وصی پدر _____
۳۶۹. الف) انجام وصیت _____
۳۷۱. ب) تأیید وصی مختار _____
۳۷۱. ج) شروط وصی _____
۳۷۲. د) تخصیص وصی مختار _____
۳۷۳. ه) تعدد وصی مختار _____
۳۷۴. و) تصرفات وصی مختار _____
۳۷۷. ۳. سرپرستی پدر بزرگ _____
۳۷۸. ۴. سرپرستی وصی پدر بزرگ _____
۳۷۸. ۵. دادرس (قاضی) و وصی او _____
۳۸۱. ۶. آنچه هم اکنون بر آن عمل می شود _____
۳۸۵. ۷. محاسبه وصی _____
۳۸۷. ۸. دستمزد وصی _____
۳۸۸. ۹. مرگ ناگهانی پدر یا وصی او _____
۳۸۸. گم شده (مفقود) _____
۳۸۸. ۱. تعریف گم شده _____

۲. اداره کارهای گم شده ۳۸۹
۳. احکام گم شده ۳۹۰
۴. زمان صدور حکم مرگ گم شده ۳۹۱
۵. آشکاری زنده بودن گم شده ۳۹۳
- مريض به مرض موت ۳۹۵
۱. تصرفات مريض به مرض موت ۳۹۵
۲. بدهی‌های حالت تندرستی و بیماری ۳۹۹
- هبه ۴۰۰
- الف) تعریف هبه ۴۰۰
- ب) رکن هبه ۴۰۱
- ج) شروط هبه ۴۰۴
- یکم. شروط هبه کننده (واهب) ۴۰۴
- دوم. شروط موهوب له ۴۰۵
- سوم. شروط صیغه هبه ۴۰۶
- چهارم. شروط مال هبه شده (شیء الموهوب) ۴۰۸
- د) قبض مال هبه شده (موهوب) ۴۱۱
- ه) هبه به شرط عوض ۴۱۶
- و) حکم هبه ۴۱۷
- ز) دادگاه‌های ویژه برای رسیدگی به پرونده هبه ۴۲۰
- وصیت ۴۲۱
۱. تعریف وصیت ۴۲۱
۲. رکن وصیت ۴۲۲
۳. شروط وصیت ۴۲۴
- الف) شروط موصی ۴۲۴
- ب) شروط موصی له ۴۲۵
- ج) شروط موصی به (مال وصیت شده) ۴۲۷

۴۲۸ _____ ۴. نفوذ وصیت

۴۳۲ _____ مال که وصیت در آن نافذ می شود

۴۳۲ _____ ۵. وصیت به منفعت

۴۳۵ _____ ۶. حکم وصیت

۴۳۷ _____ منابع

مقدمه مترجم

سپاس خدای را که آدم را از خاک آفرید و همسرش را نیز از جنس او قرار داد تا در کنارش بیاساید؛ و درود و سلام بر سرور دوجهان که به دستورات پروردگارش جامه عمل پوشاند و بار بار ازدواج نمود و از آن روی متافت و روش شایسته‌ای را برای انجام ازدواج، انحلال و نگهداری فرزندان بنیان نهاد؛ و بریاران و پیروانش که از وی فرمان بردند و برای رساندن سخن خدا و فرستاده‌اش، دمی نیاسودند.

و بعد:

حقوق خانواده، شاخه‌ای از حقوق مدنی است که به مقررات مربوط به شکل‌گیری خانواده، تداوم و انحلال آن می‌پردازد. در این شاخه از حقوق مدنی با در نظر داشت اعضا و کانون خانواده و کارکردهای این نهاد (مانند نگهداری و ماندگاری نژاد، برآوردن نیازهای عاطفی و روانی اعضا و پدیدآوری نظام پرورشی و نگهداری از کودکان)، چگونگی وابستگی حقوق اعضای خانواده و حقوق و تکالیف آن‌ها نسبت به یکدیگر نمایان می‌گردد. با توجه به قواعد و مقررات حقوق مدنی، می‌توان خانواده را گروهی دانست که اعضای آن به سبب قرابت و زناشویی، همبستگی حقوقی و اجتماعی

یافته‌اند. این گروه شامل همسر، شوهر و فرزندان آن‌ها می‌شود که با ریاست و سرپرستی شوهر در کنار هم زندگی می‌نمایند.

خداوند جناب دکتر عبدالوهاب «خلاف» را پاداش بی‌مانندی نصیب گرداند و در کنار پیامبران و صالحان جایگاهش دهد که احکام این نهاد ارزشمند را بر پایه شریعت اسلام به رشته نگارش درآورد و همه مسائل آن را که دربرگیرنده سه بخش اصلی یعنی ازدواج، انحلال ازدواج و فرزندان است به شیوه نوین و مطابق فقه حنفی و حقوق مصر در این نوشتار گنجانید. هدف از حقوق مصر همان اصول و قواعد مربوط به احکام خانواده است که قانون‌گذار مصری در برخی از جاهایی که لازم دیده است از مذاهب دیگری غیر از مذهب حنفی پیروی نموده است؛ چون حقوق مصر از زمان‌های دور مطابق مذهب حنفی بوده، ولی دگرگونی زمان و حالات اجتماعی مردم قانون‌گذار را واداشته است که در پاره از احکام از مذاهب دیگر اسلامی پیروی نماید که نویسنده همه موارد یادشده را همراه با دلیل آن بیان کرده است.

بنده نیز از خداوند منان سپاس گذارم که به منی فرومایه منت گذاشت و این کتاب ارزشمند را در دستم قرار داد تا با عنایت و یاری او و بنا بر شور و گرایش که به برگردانی متون عربی به فارسی داشتم، توانستم آن را از عربی به فارسی برگردانم.

روش که در ترجمه این کتاب به کار رفته، این است که تا اندازه ممکن همه واژه‌های عربی، فارسی سازی شده به جز جاهای که یا معادل آن در فارسی وجود نداشته یا برگردانی آن سبب سستی و ویرانی متن می‌شده است؛ و نیز کوشش شده است که همه واژه‌هایی را که نویسنده

به کار برده است بدون کمی و افزونی برگردان شود، به جز در حالاتی که آوردن مفهوم همه واژه‌ها سبب کندی و ناروانی متن می‌گردید که در این حالات برخی از مترادفات حذف شده است. همچنان برخی از واژه‌ها و اصطلاحات عربی که به فارسی برگردانده شده است برای فهم بیشتر، معادل عربی آن نیز در برخی جاها در میان (...) آورده شده است تا اگر خواننده گرامی متوجه ترجمه آن نشود به یاری واژه عربی بتواند آن را درک کند، و نیز برای تکمیل جمله‌های که مفهوم آن نارسا بوده برخی از واژه‌ها در میان (...) افزوده شده است.

در پایان از نهاد آموزشی و پژوهشی جامعه المصطفی ﷺ العالمیه قلبا اظهار امتنان و سپاس‌گذاری دارم که با ایجاد زمینه آموزش و پژوهش، و با تشویق و ترغیب به کارهای پژوهشی به بنده روحیه ترجمه این متن را فراهم نمود.

سرانجام از خواننده گرامی که نوشتار حاضر در دست او قرار می‌گیرد آرزومندم که بنده را به خاطر کمی و کاستی که در برگردانی این کتاب وجود دارد عفو نماید و جهت اصلاحات و ویرایش آن یاری رساند و پیشنهادهایشان را به نشانی‌ای که در زیر قرار دارد با بنده در میان بگذارد.

اللهم صلی علی محمد وآله و صحبه و سلم

فیروز منصوری ۱۳۹۸/۱۲/۱۵ ه.ش

زندگی نامه نویسنده

دکتر عبدالوهاب «خلاف» در سال ۱۳۰۵ (۱۲۶۷ش) / ۱۸۸۸ در کفرالزیات در غرب مصر در خانواده اهل علم چشم به جهان گشود. ایشان پس از فراگیری قرآن و آموزش مقدماتی در زادگاهش، در سال ۱۳۱۸ / ۱۹۰۰ به قاهره رفت و در الازهر به تحصیل پرداخت، و از استنادانی چون عبدالهادی مخلوف، عبدالله دراز، عبدالرحمان سویسی و شیخ محمد عبده بهره برد. پس از تأسیس «مدرسة القضاء الشرعی» (که در سال ۱۳۲۵ / ۱۹۰۷ برای تربیت دادرسان بنیان نهاده شد)، در آنجا ادامه تحصیل داد و از کسانی چون محمد خضری، حسن منصور و احمد نصر علوم گوناگون را فراگرفت.

خلاف پس از فراغت از تحصیل در سال ۱۳۳۳ / ۱۹۱۵، در همان مدرسه تدریس اصول فقه را آغاز کرد.

در سال ۱۳۳۷ / ۱۹۱۹، وی به سبب مشارکت فعال در جنبش مردمی مصر از ادامه تدریس و آموزش قضات در این مدرسه کناره گرفت.^۱

مناصب ایشان

خلاف در سال ۱۳۳۸ / ۱۹۲۰ به منصب قضاوت در محاکم شرعی برگزیده شد و در سال ۱۳۰۳ش / ۱۹۲۴ به مدیریت بخش مساجد در وزارت اوقاف رسید و تا ۱۳۱۰ش / ۱۹۳۱ که بازرس محاکم شرعی شد، این منصب را بر عهده داشت؛ در سال ۱۳۱۳ش / ۱۹۳۴ به سمت استادی دانشکده حقوق دانشگاه قاهره رسید و تا ابتدای سال تحصیلی ۱۳۳۴ -

۱. عادل، نُویهض، معجم المفسرین من صدر الاسلام حتی العصر الحاضر، ج ۱، بیروت

۱۳۳۵ش / ۱۹۵۵ - ۱۹۵۶، که بپراثر شدت بیماری از ادامه فعالیت بازماند، در آنجا به تدریس شریعت اسلامی اشتغال داشت.^۱

خلاف به منظور آگاهی از منابع خطی و ارائه سخنرانی‌های علمی به برخی از کشورهای عربی سفر کرد. در سال ۱۳۲۵ش / ۱۹۴۶ از جانب پادشاه مصر به عضویت «مجمع اللغة العربية» (تأسیس ۱۳۱۱ش / ۱۹۳۲) درآمد و در تنظیم و تدوین معجم الفاظ القرآن الکریم با عالمانی چون محمود شلتوت و مستشرق مصری الاصل، همیلتون گیب، مشارکت داشت. مدتی هم در «دارالحکمه» به القای مباحث تفسیری پرداخت.

خلاف را از مؤسسان دارالتقرب بین المذاهب الاسلامیه (تأسیس ۱۳۲۶ش / ۱۹۴۷) هم دانسته‌اند.^۲

آثار ایشان

از خلاف آثار متعدد فقهی، اصولی، حقوقی و تفسیری برجای مانده است. شماری از آن‌ها حاصل درس‌های اوست و شماری دیگر به انگیزه رفع نیاز علمی و خلأ قانونی در برخی زمینه‌ها تألیف شده است.

۱. از مهم‌ترین آثار او علم اصول الفقه است که چون از نخستین آثار تألیفی و تحلیلی درباره اصول فقه پس از فترتی طولانی در فقه اهل سنت بوده، که با اقبال بسیار روبه‌رو شده است.^۳

هرچند در این اثر توجه خلاف به فقه حنفی، به ویژه در ذکر مصادیق و

۱. همان؛ و محمد رجب بیومی، *النهضة الاسلامية في سیر اعلامها المعاصرين*، ج ۵، دمشق ۱۴۲۰هـ / ق ۱۹۹۹م، ص ۲۱۳.

۲. *معجم الفاظ القرآن الکریم*، تهران: ناصر خسرو، ج ۱، مقدمه، ص ۱۳۶۳.

۳. جعفر، سبحانی، *مصادر الفقه الاسلامی و منابعه*، ج ۱، بیروت ۱۴۱۹، ص ۴۶۶.

مثال‌های فقهی، از دیگر مذاهب اهل سنت بیش‌تر است، در بیش‌تر مباحث وی به نقل دیدگاه‌های سایر مذاهب هم پرداخته و گاه آن‌ها را بر دیدگاه حنفی ترجیح داده است. دیدگاه اصولی کسانی چون ابن ادریس شافعی، ابواسحاق شاطبی (فقیه و اصولی مالکی) و ابن قیم جوزیه در این کتاب، مکرر ذکر شده است.^۱

در پاره‌ای موارد، آرای مکاتب کلامی مانند اشاعره، معتزله و ماتریدیه و دیدگاه‌های مذهب شیعه مطرح گردیده است. چاپ اول این کتاب در ۱۳۲۱ش / ۱۹۴۲ در قاهره صورت گرفت و پس از آن بارها چاپ شد. به‌ضمیمه کتاب مزبور، اثر دیگر خلاف با عنوان خلاصه تاریخ التشريع الاسلامی، که به ادوار گوناگون فقه اهل سنت، به‌ویژه مذاهب اربعه پرداخته، چاپ شده است.^۲

۲. دیگر کتاب مهم خلاف، السياسة الشرعية، او، نظام الدولة الاسلامیة فی الشئون الدستورية والخارجية والمالية است که به‌گفته خود او،^۳ حاصل درسهای او در مدرسه القضاء الشرعی با عنوان «سیاست شرعی» است.

۳. دیگر آثار مهم خلاف عبارت از: احکام الاحوال الشخصية است که با رویکرد فقه حنفی و حقوق مصر به بیان احکام حقوق خانواده پرداخته است و ترجمه آن پیش روی تان قرارداد، و خود معرف خویش است.

۱. عبد الوهاب، خلاف، علم اصول الفقه.

۲. عبد الوهاب، خلاف، علم اصول الفقه، خلاصه تاریخ التشريع الاسلامی، استانبول ۱۹۸۴.

۳. عبد الوهاب خلاف، السياسة الشرعية، ج ۱، او، نظام الدولة الاسلامیة فی الشئون الدستورية والخارجية والمالية، بیروت ۱۴۱۸/۱۹۹۷، ص ۵.

۴. و همچنین احکام الوقف و احکام الموارث که هر دو شرحی است بر قانون «الوقف و الموارث» (مصوب ۱۹۴۶ مجلس الوزراء مصر)، احکام الوقف به نوشته او ناظر به احکام و مقررات اجرایی وقف بر پایه فقه حنفی است؛ نورّ من الاسلام و نورّ علی نور، هر دو در تفسیر قرآن؛ و مقالات متعدد در مجله‌های القضاء الشرعی، الاحکام و لواء الاسلام از نوشته‌های ایشان است.^۱ و دیگر آثاری که در اینجا بیان نشده است.

مهم‌ترین ویژگی‌های آثار مکتوب خلاف را می‌توان روانی و رسایی عبارت همراه با نوآوری و دقت و استحکام علمی دانست.^۲

ایشان سرانجام در سال ۱۳۳۵ ش / ۱۹۵۶ در قاهره درگذشت و پیکر ایشان در همان جا به خاک سپرده شد.^۳

۱. خیرالدین، زرکلی، الاعلام، ج ۴، بیروت ۱۹۹۹، ص ۱۸۴.

۲. محمد رجب، بیومی، النهضة الاسلامية فی سیر اعلامها المعاصرين، ج ۵، ص ۲۱۴-۲۱۵.

۳. همان، ص ۲۱۳.

مقدمه نویسنده

بسم الله الرحمن الرحيم

خداوند! ستایش ویژه تو است که حجت برپا کردی و راهنمایی نمودی و پیامبران مژده دهنده و بیم دهنده فرستادی و فرمودی: ﴿الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾؛ امروز (دستورات) دین شما را برایتان کامل کردم و (با ارج نهادن و استوار داشتن گام‌هایتان) نعمت خود را بر شما به فرجام رساندم و اسلام را به عنوان دین خدا پسند برای شما برگزیدم».

این نوشتار درباره احکام حقوق خانواده در شریعت اسلام است. من آن را مطابق مذهب ابوحنیفه رضی الله عنه و آنچه از مذاهب دیگری در دادگاه‌های شرعی مصر اجرا می‌شود در این نوشتار گردآوردم و به اندازه توان کوشش نمودم که عبارات حکم را با دلیل و حکمت روا گردیدن آن بیان کنم. همچنان مواد قانونی را که از مذاهب دیگری گرفته شده و نیز علت گرفتن آن و آنچه برای شرح مواد یادشده در منشورات و تبصره‌ها بیان شده است نیز بیان نمایم.

من به برتری آن‌های که در این کار از من پیشی گرفته‌اند اعتراف می‌کنم و از خداوند برایشان پاداشت نیکی می‌خواهم و نیز آرزو دارم بنده را برای خدمت به فقه اسلامی و بهره‌مند ساختن جویندگان این دانش پیروز گرداند.

رجب سال ۱۳۵۵ هـ اکتبر سال ۱۹۳۶ م

عبدالوهاب خلاف